

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ ТРВЗ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНЯТ

У статті автор показав, що за умов систематичного використання елементів методики ТРВЗ значно підвищиться ефективність навчання дітей дошкільного віку, зокрема розвитку мислення, активного мовлення, уяви, пам'яті і т. п.

Проблема розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку стає все більш актуальною. Ознайомившись з Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», педагог звертає увагу на таку лінію розвитку – як креативність [1, с. 7]. Тобто вихователям ДНЗ рекомендовано розвивати в дитини креативність як здатність до творчості.

Креативність – це можливість педагога і дітей бачити світ у новому, незвичному ракурсі. Адже саме креативність виступає потужним фактором розвитку особистості, який визначає її готовність змінюватись, відмовлятися від стереотипів. Чим більше дитина бачила, чула, пережила, тим більше вона знає, уміє, і тим більш продуктивною буде її уява в нових умовах.

Змістовні лінії Базової програми створюють простір для педагогів щодо творчого використання різних педагогічних технологій, прояву творчості й гнучкості у підході до дитини [1]. Тому вихователі мають змогу обрати для себе зручну методику навчання і виховання дітей дошкільного віку. Однією з таких методик є теорія розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ).

Звернувшись до головних принципів даної методики, педагоги мають можливість навчити дошкільника розв'язувати суперечності, тобто бачити навколишній світ у взаємозв'язку всіх його елементів. Спираючись на дослідження педагогів і психологів, доречно вводити навчання за методикою ТРВЗ з 3-6 років, на піку розвитку в дітей творчої уяви.

Автором теорії розв'язання винахідницьких завдань є Генріх Саулович Альтшуллер, заклавший у 1946 році основи своєї методики. Головна ідея його теорії полягає в тому, що технічні рішення виникають і розвиваються не стихійно, а за певними законами. Ці закони можна пізнати та використати для свідомого розв'язання винахідницьких завдань. ТРВЗ – це не система для розв'язання творчих завдань, а система виховання та розвитку мислення людини. Головне місце в ній займає життєва стратегія творчої особистості та розвиток творчої уяви. Г. С. Альтшуллер написав такі праці : «Алгоритм винаходу», «Творчість як точна наука», які стали основою так званої творчої педагогіки.

---

* © Синько О.В.

Для дітей дошкільного віку основні принципи ТРВЗ адаптували А. М. Страунінг та О. І. Нікашин. За допомогою спеціально розроблених ігор-занять дошкільники знайомляться з навколишнім світом, у них формується системне, діалектичне мислення, розвивається творча уява, винахідницька кмітливість.

Серед сучасних науковців, які досліджує дану методику, варто назвати Л. О. Нестеренко, яка запропонувала цікаві прийоми для розвитку уяви. На матеріалі загадок діти вчать фантазувати, самостійно шукати оригінальні шляхи розв'язання творчих завдань; В. В. Примакова, яка здійснює науково-дослідну роботу за такими темами: «Упровадження технології розв'язання винахідницьких задач у навчально-виховний процес сучасної школи» та «Організаційно-методичні особливості розвитку творчих здібностей учнів у загальноосвітньому навчальному закладі».

Оскільки перед педагогами постає мета – навчити дітей мислити, сформувати у них упевненість у собі, повисити їхню самооцінку, почуття власної гідності, почуття, що ти потрібний, то дана методика підштовхує вихователя до створення безпечного психологічного простору, а також до того, щоб не оцінювати дитину негативно. Критика зовні може викликати в дитини замкненість, страх помилитися, відповісти неправильно. У подальшому дитина буде уникати участі у спільних іграх, обговореннях. А коли дитина відчує, що до її думки, як вирішити ту чи іншу проблемну ситуацію, прислуховується педагог та інші діти, в неї з'явиться бажання співпрацювати. Дитина не буде відчувати себе непотрібною, зайвою.

Використовуючи елементи ТРВЗ в ігрових і казкових завданнях, педагог спонукає дитину самостійно вибирати тему, матеріал та вид діяльності. За допомогою цієї методики навчимо дітей міркувати, відстоювати власну думку, умінно робити висновки, розглядати проблему з різних точок зору, прислуховуватись до думки інших дітей, педагога.

Спираючись на провідну діяльність дошкільнят – гру, пропонуємо дітям різні види діяльності. Це використання різноманітних ігор, вправ, етюдів, творчих завдань, друдлів, паличок Кюїзенера, кілець Луллія. Гра – це незамінний засіб виховання в дитини творчих здібностей, самоаналізу, самооцінки, уміння докласти зусиль. У цих іграх дошкільник має змогу грати зі словами, створює незвичайні слова, загадки, казки, оповідання. Таку гру можна розглядати як творчість. Ці ігри стимулюють у дошкільників пізнавальні інтереси, дослідницькі пізнавальні дії, самостійний варіативний пошук шляхів досягнення результату, відкриття нового.

Діти охоче грають у гру «Добре – погано» (автори – М. Н. Шустерман і Л. Г. Шуб). Для гри пропонуємо будь-який предмет, явище, що не викликає в дитини стійких емоцій.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Пропонуємо такі слова – дощ, спека, сніг, телевізор, чайник, комп'ютер. Дітям потрібно виявити протиріччя, що в кожному предметі чи явищі для них добре чи погано. Ця гра допомагає розвивати активне мовлення дітей, учить міркувати, спираючись на власний досвід або прислухаючись до думки педагога чи інших дітей. Наприклад, візьмемо таке явище, як дощ. Ми можемо визначити позитивне – дощ полле всі рослини, вони швидше виростуть, буде гарний урожай, буде що пити птахам, на вулиці буде свіже повітря, можна вдягнути гумові чоботи і походити по калюжах (улюблене заняття дошкільнят), пускати човники в калюжі. А що ж ми бачимо негативного в дощі? Йдучи по вулиці, ми забруднимо одяг; можемо промочити ноги і захворіти; довго не будемо гуляти на дворі; на вулицях мало людей; усі друзі сидять удома; пташки не співають; машина, що проїжджає неподалік, може забризкати вас водою з калюжі, і одяг стане брудним, зіпсується настрій.

Пропонуємо метод спроб і помилок. Сутність цього методу полягає в розв'язанні проблемного завдання через добір різноманітних варіантів рішень. Тут важливий принцип самостійного мислення. Ці ігри вчать дітей висловлювати будь-які, навіть найнесподіваніші припущення, щоб віднайти компромісний варіант вирішення проблеми. У грі «А що, коли б ...?» пропонуємо поміркувати, як врятувати Колобка від Лисиці; що би робили діти, якщо б вихователі не прийшли в дитячий садок; а що, коли б діти замість батьків пішли на роботу, а батьки – в дитячий садок.

Метод контрольних запитань (МКЗ). Цей метод дозволяє за допомогою навідних запитань підвести дітей до виконання завдання. Наприклад: максималізація (збільшення) – якщо ми збільшимо Колобка, то він не пролізе у вікно, щоб втекти, і тоді його не з'їсть Лисиця; ми збільшимо птахам крила, щоб вони швидше долетіли в теплі краї. Мініатюризація (зменшення) – «Що можна зменшити?» (стиснути, звузити). Якщо ми зменшимо вовка, тоді він не зможе з'їсти поросят. Універсалізація – придумати невластиві об'єктові частини, ознаки, елементи; надати об'єктам незвичного призначення. Ми можемо перетворити Колобка на м'ячик. Оживлення – надати неживому об'єктові ознак живої істоти.

Метод фокальних об'єктів (МФО) або метод каталогу є одним із методів активізації творчої думки, який допомагає віднайти оригінальні вирішення. Пропонуємо дітям визначити будь-який реальний предмет з метою його вдосконалення. Довільно обираємо прикметні характеристики-ознаки (властивості) й переносимо на визначений об'єкт. Так утворюється зовсім нова, цілком фантастична модель.

Метод синектики передбачає застосування чотирьох прийомів, які ґрунтуються на аналогіях:

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

– прями́й – за формою, за структурою, за функцією, за кольором, за властивостями, за станом, метод гірлянд та асоціацій;

– особистісний – це перевтілення, усвідомлена через образ свобода дій, уміння побачити себе очима інших людей;

– символічний – набуває форми конкретного прийому певного пошуку назви, що характеризує в парадоксальній формі певне поняття;

– фантастичний – завдання виконуються за допомогою фантастичних засобів, фантастичних персонажів (чарівників, чарівної палички).

Функціонально-вартісний аналіз (ФВА) – це метод віднаходження відповідей на запитання : «Що й навіщо? Що можна робити ним? Чим може слугувати? Для кого буде чим?». Метою виступає навчання дітей, досліджуючи функції об'єктів, речей, виробів, змінювати їх задля пошуку економічних рішень їхнього існування та експлуатації [3]

Також пропонуємо використовувати друдли. Друдл – загадка-головоломка; малюнок, про який неможливо напевне сказати, що це таке. У цих малюнках кожен може уявити щось своє. Вони допомагають активізувати творчість, розвинути фантазію, цікаво провести вільний час. На початкових етапах цієї роботи застосовують предметні зображення, що легко асоціюються із запропонованим друдлом. Простота та невизначеність друдлів створюють широкий простір для виникнення в дітей асоціативних образів, пов'язаних із будь-якою сферою навколишньої дійсності. Свою думку дитина доводить і обґрунтовує, а це викликає, насамперед, мовленнєву активність. Використання друдлів сприяє і логіко-математичному розвитку малюків. Тому доречно використовувати друдли на заняттях мовленнєвого та математичного спрямування, а також у різних сферах життєдіяльності дітей упродовж дня, що дає відчутні результати в розвитку в дітей асоціативного і критичного мислення, творчої уяви, пам'яті. Використання друдлів дозволяє зробити заняття цікавим, пізнавальним та розвивальним.

Ефективним є застосування паличок Х. Кюїзенера. Палички є одночасно знаряддями професійної праці педагога й інструментами навчально-пізнавальної діяльності дитини. Основні особливості цього дидактичного матеріалу – абстрактність, універсальність, висока ефективність. Велика їх роль у реалізації принципу наочності, представленні складних абстрактних математичних понять у доступній малюкам формі, в оволодінні способами дій, необхідних для виникнення в дітей елементарних математичних уявлень. Важливі вони для нагромадження чуттєвого досвіду, від конкретного до абстрактного, для розвитку бажання оволодіти числом, рахунком, вимірюванням, найпростішими обчисленнями; вирішенням освітніх, виховних,

розвивальних завдань і т. д.

Палички Кюізенера як дидактичний засіб повною мірою відповідають специфіці й особливостям елементарних математичних уявлень, сформованих у дошкільнят, а також їх віковим можливостям, рівню розвитку дитячого мислення, в основному, наочно-дієвого і наочно-образного. У мисленні дитини відбувається перш за все те, що спочатку відбувається в практичних діях з конкретними предметами. Колір і величина, моделюючи число, підводять дітей до розуміння різних абстрактних понять, що виникають к мисленні дитини як результат її самостійної практичної діяльності (самостійного математичного дослідження). Використання «чисел в кольорі» дозволяє розвивати в дошкільнят уявлення про число на основі рахування й вимірювання. До висновку, що число з'являється в результаті рахування й вимірювання, діти приходять на базі практичної діяльності. Як відомо, саме таке уявлення про число є найбільш повноцінним. За допомогою кольорових паличок дітей також легко підвести до усвідомлення співвідношень «більше – менше», «більше – менше на...», навчити ділити ціле на частини і вимірювати об'єкти, показати їм деякі найпростіші види функціональної залежності, вправляти їх у запам'ятовуванні числа з одиниць і двох менших чисел, допомогти опанувати арифметичні дії додавання, віднімання, множення й ділення, організувати роботу із засвоєння таких понять, як «лівіше», «правіше», «довший», «коротший», «між», «бути одного і того ж кольору», «бути не блакитного кольору», «мати однакову довжину» [4].

Доречно використовувати кільця Луллія, які є ефективним засобом розвитку мовлення, уяви та вдосконалення граматичної сторони мови. Дошкільнята з задоволенням самостійно замінюють кільця, комбінують завдання, намагаються самі визначити мету і правила гри. В одному з віконць встановлюється картинка, пара до якої підбирається шляхом прокручування другого кільця. Далі обговорюється несумісна, на перший погляд, комбінація. Наприклад, якщо збіглися два кільця – на одному зображена кішка, а на другому – цуценя. Дитина розмірковує, як мама кішка буде виховувати цуценя, як буде про нього дбати, чому стане вчити. А може, вона навчить його ловити мишей, чи умиватися лапою. Такі варіанти гри розвивають творче мислення дошкільника, розширюють та поглиблюють пізнавальні інтереси.

Пропонуємо також використовувати логічні блоки Д'єнеша. Вони розрізняються за чотирма властивостями:

- формою – круглі, квадратні, трикутні, прямокутні;
- кольором – червоні, жовті, сині;
- розміром – великі й маленькі;
- товщиною – товсті й тонкі.

Подібні ігри сприяють прискоренню процесу розвитку в дошкільників простих логічних структур мислення та математичних уявлень. Основне вміння, необхідне для вирішення логічних завдань – це вміння виявляти в об'єктах різноманітні властивості, називати їх, адекватно позначати словом їх відсутність, абстрагувати й утримувати в пам'яті одну, дві або три властивості, узагальнювати об'єкти за однією, двома чи трьома властивостями з урахуванням наявності або відсутності кожної. Ігри з блоками Д'єнеша можна починати з дітьми двох років. Тоді це будуть прості ігри, наприклад: «Знайди всі фігури, як ця за кольором (за розміром, формою)». Потім ігри можна, ускладнювати [2].

Підбиваючи підсумок, зазначимо, що за допомогою використання методики ТРВЗ в ігровій діяльності дошкільнят ми здійснюємо повноцінний розвиток творчої особистості, розкриваємо творчі здібності дитини, розвиваємо її уяву, фантазію. Застосовуючи різноманітні ігри, казки, методичні прийоми, навчаємо дошкільнят аналізувати конкретну ситуацію і знаходити оригінальні шляхи її розв'язання. Цей процес краще відбувається у співпраці, спільній творчості дітей та дорослих. Методика ТРВЗ сприяє зниженню шаблонного мислення, розкриває пластичність думки, допомагає бачити й розуміти сміливі та неочікувані рішення, привчає до використання незвичних прийомів, допомагає зберегти широкий кругозір та передбачення, виховує вміння долати страх перед «безглуздою» ідеєю.

Література:

8. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упор. О. Л. Кононко. – К. Світич, 2008. -430 с.
9. Блоки Дьенеша. Методические советы по использованию дидактических игр с логическими фигурами [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rebenok.com/info/earlydevelopment/othersystems/55892/>
10. Методика ТРВЗ в практиці роботи сучасного ДНЗ // Дошкільний навчальний заклад. -2008. – № 3. – С. 2-19
11. Цветные счетные палочки Кюизенера [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://corvet-igra.ru/igra-07.htm>

Соцька М.В.*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ СИРІТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ХЕРСОНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ МОРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

У статті висвітлено поняття сирітства, проблеми, що виникають у дітей-сиріт під час вступу до академії та навчання, причини та шляхи подолання цих проблем, система роботи в закладі щодо соціально-психологічного супроводу курсантів цієї категорії.

* © Соцька М.В.